

Tatjana Katić,

Voynučki Defter iz 1455. Godine,

Belgrat: Belgrat Tarih Enstitüsü Yayınları, 2020, 344 s.,

ISBN 978-86-7743-142-6.

İstanbul Taksim Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet evrakı (no. 36) arasında korunan 1455 tarihli *Alacahisar, Vilçitrin ve Prizrin livaları ve İzveçen, Yeleç, Ras, Seniçe ve Hodidede Vilayetleri Voynuk Defteri* başlıklı *voynuk* defteri, Tatjana Katić tarafından 2020 yılında *Voynučki Defter iz 1455. Godine* başlığıyla yayınlandı. Kitap, Belgrat Tarih Enstitüsü'nün (İstorisyski Institut Beograd) 'Sırp tarihinin Osmanlı Kaynakları' başlıklı bir serisinden çıkmıştır. Fatih Sultan Mehmed devrine ait 72 yapraklı bu defter, Sırbistan ve Makedonya tarihi açısından değerli bir kaynaktır ve ilk kez yayınlanmaktadır. *Muharrir Ali b. Hacı Yakup* tarafından hazırlanan defterde Fatih Sultan Mehmed, '*Sultanü'l-İslam ve'l-müslimîn, nâsirü'l-guzât ve'l-mücahidîn, sultan ibn sultan sultan Mehemmed Han b. Murad Han*' lakabıyla geçer. Ayrıca onun hilafetinin devamı için dua edilmiştir. Defterde, Dilboçıça, Polaniça, Petruş, Topliça, İzmirlik, Alacahisar, Koznik, Ras, Seniçe, Hodidede, Yeleç, İzveçen, Topolniça, Lab, Vulçitrin, Morava, Prizren, İpek, Kolopotnik ve Bihar nahiyelerinde görevli *voynuk*ların isimleri ve mükellefiyetleri kayıtlıdır. Belgrat Tarih Enstitüsü'nden Bayan Katić, defterin tıpkıbasımını, Latin transkripsiyonunu, İngilizce özet ve Sırpça çevirisini vermiştir. Bunlara ek olarak, defterde geçen Slavca terimler ve Osmanlı yer isimleri ve bunların bugünkü isimleri üzerine listeleri de bulmak mümkündür. Hazım Şabanoviç, Hamid Hacıbegiç, Adem Handziç ve Eşref Kovaçeviç gibi Yugoslavya devrinin önemli tarihçileri, Bosna Şarkiyat Enstitüsü'nden Balkanlara ait çeşitli Osmanlı tahrir defterlerini yayınlamışlardır. Katić, bu geleneği 21. yüzyılda devam ettiriyor. Özellikle Sırp tarihçiler, Osmanlı Arşivinin değerinin farkındalar. Arşivlerimizdeki en eski tarihli defterlerden biri

olması münasebetiyle, bu defter hem *voynuk* teşkilatı hem de Fatih Mehmed devri tarihi için fevkalade değerlidir. İçinde çoğunlukla gayrimüslim erkek şahıs isimleri mevcuttur. Bu isimleri Türk tarihçilerinin doğru okuması zor bir iştir. Dolayısıyla Katiç, faydalı bir iş yapmıştır. Slavca yer ve şahıs isimlerin Osmanlıca telaffuzlarını tespit ederek, hem Kiril alfabesiyle hem de Latin alfabesiyle yazmıştır.

Bu defterin Belgrat seferi öncesinde hazırlandığı anlaşılıyor (Rebiyülevvel 859). Zira Belgrat seferinin tarihi *Tarih-i Ebül-Feth*'te 860 olarak geçer. Dolayısıyla sefere hazırlık kapsamında, yani Osmanlı ordusuna at ve saman sağlamak gayesiyle, Osmanlı idaresince, kendi elinde olan Sırp bölgelerinde görevli *voynuk*ların sayımı yapılmıştır. Bu durumda, yukarıda isimlerini sıraladığım bölgelerin, 1455'ten önce Osmanlı idaresinde olduğu anlaşılır. Eğer Belgrat'ın fethi gerçekleşseydi, Osmanlı bürokrasisine göre, burası için yeni tahrir defterleri hazırlanması gerekirdi. Nitekim elimizde Alacahisar ve Toplıça'ya ait 1445 tarihli bir *tahrir defteri* bulunmaktadır (Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, No. 117/5). Bu durumda, yukarıda ismi geçen bölgelerin, 1444 Varna Savaşından sonra, II. Murad devrinde ele geçirildiği anlaşılmaktadır. Başarısız Belgrat kuşatmasından sonra, Macar tehdidine karşı, Mahmud Paşa'nın komutasındaki Osmanlı askerlerinin Sofya'yı merkez yaparak Sırp topraklarına saldırdıklarını; Resava ve Omol kalelerini aldıklarını biliyoruz. Semendire kalesi kuşatıldı ama alınamadı. Ancak, Güzelcehisar, Sivricehisar, Gögercinlik Kalesi ve Rudnik ele geçirildi. Maçova bölgesine girildi. Neticede 1460 yılında Semendire Kalesi'nin anahtarı Mahmud Paşa'ya teslim edildi. Demek ki bu defter, 1444 ila 1460 yılları arasındaki Sırbistan'daki Osmanlı fetihleri açısından önem taşır.

Katiç'in tespitlerine göre, söz konusu defterde 370 civarında köy ve mezraa ismi mevcuttur. Bunlar, bugünkü Sırbistan'ın güney ve güneybatı kısımlarında yer alır. Ayrıca Kosova, Metohiya ve Karadağ'ın kuzey kısımlarında da bulunur. Bazı köyler ise Saraybosna'nın çevresinde yer almaktadır. Yine bazı Slavca terimlerin Osmanlı idaresi tarafından kullanıldığı da ortaya çıkmaktadır. Katiç, *sudiya* (hâkim), *pop* (papaz), *dırvar* (kereste taciri), *kovaç* (demirci), *istar* (yaşlı) *siromah* (fakir), *priçlaç* (yeni muhacir), *hiş* (akraba), *pisender* (üvey oğul), *istriç* (amca) gibi Sırpça terimlerin defterde geçtiğini tespit etmiştir. *Voynuk*ların hemen hepsi de gayrimüslimdir.

Sonuç olarak, Katiç'in bu çalışması, Fatih Sultan Mehmed devri Balkan tarihi üzerine değerli bir Osmanlı kaynağı olarak raflardaki yerini alacaktır.

Mehmet Akif Erdoğan

Ege Üniversitesi